

AB-TÜRKİYE MALİ İLİŞKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Jale Yalınpala ÇOKGEZEN
Marmara Üniversitesi İİBF,
İktisat Bölümü,
jypala@marmara.edu.tr

Ekrem YILDIRIM
Marmara Üniversitesi
İİBF, İktisat Politikası
Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

AB'nin ekonomik bütünleşmesinin temelinde yer alan birlikte kalkınma anlayışı ile, öncelikle üye ülkelere, birliğe aday ülkelere ve diğer ülkelere mali yardımlarda bulunulmaktadır. AB mali yardımları üye ve aday ülkeler arasında ekonomik kalkınmışlık farklarını gidermek amacıyla yapılmaktadır. Bu yardımlar hibe ve kredi şeklinde olmak üzere gerek AB bütçesinden gerekse Avrupa Yatırım Bankası kanalları ile gerçekleştirilmekte, yapılacak yardımlar çeşitli kriterlere göre belirlenmektedir. AB Türkiye'ye de adaylık sürecinde Türkiye'nin AB müktesebatına uyumunu kolaylaştırmak ve hızlandırmak amacıyla mali yardımlar yapmayı taahhüt etmiş, ancak bu yardımlar gerek AB'den kaynaklanan gerekse Türkiye Ekonomisinin bazı dönemler karşılaştığı ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle oldukça yetersiz kalmıştır. Türkiye'ye bir aday ülke gibi değil, bir Akdeniz ülkesi gibi yaklaşmış, yeni üye olmuş, ekonomik gelişmişlik düzeyi Türkiye'nin gerisinde olan MDAÜ 'ne yapılan yardımlar ise yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Mali Yardımlar

ABSTRACT

EU provides financial aid to both member and non-member countries in the context of collective development principle of the Union. Major aim of these aids is eliminating economic differences among countries. The aids are financed either through the EU budget or European Investment Bank based on various criteria. The EU committed similar aids to Turkey in order to facilitate membership process. However, amount of aids remained limited. EU approached Turkey not as a prospective member but as a Mediterranean country, therefore level of the funds Turkey benefited are far behind new members.

Keywords: European Union, Financial Aid

Giriş

Dış yardım, bir ülkenin veya uluslararası bir kuruluşun bir başka ülkeye hibe veya ticari kredi faizlerinin altında olan tavizli kredi şeklinde aktardığı kaynaklardır. Dış yardımı yapan ülkeler genellikle sanayileşmiş ülkeler olurken, yardım alan ülkeler 'az gelişmiş veya gelişmekte olan' olarak nitelendirdiğimiz ülkeler olmaktadır.

Avrupa Birliği (AB) içindeki ekonomik ve sosyal dengesizlikler, AB'nin kuruluşundan itibaren "dayanışma" ilkesi'nin benimsenmesine neden olmuştur. Dayanışma ilkesi, refah düzeyinin tüm Birlik dahilinde uyumlaştırılabilmesi için bölgesel farklılıkların giderilmesi anlamına gelmektedir. Bu çerçevede AB mali yardımlarını, belirlenen hedeflere ulaşma yolunda, karşılıklı dayanışma ilkesi

çerçevesinde, gelişme ve refahı tüm Birlik coğrafyasına yaymayı esas alan faaliyetler bütünü şeklinde ifade etmek gerekmektedir.

Çalışmada ilk olarak, mali yardım kaynakları ve bunların kullanım alanları, takip eden bölümde mali yardım sınıflandırılması üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde AB'nin Türkiye'ye yönelik yaptığı mali yardımlara değinilmekte, dördüncü bölümde ise AB'nin Türkiye'ye yönelik yaptığı mali yardımlar ile üye ülkelere ve diğer ülkelere yapılan yardımlar kıyaslanmaktadır. Sonuç bölümünde bulgular yorumlanmaktadır.

1. Mali Yardım Kaynakları ve Kullanım Alanları

Kaynaklar

Birliğin kuruluşundan bu yana ortaklaşa belirlenen ekonomik ve siyasi hedefleri gerçekleştirmek üzere kullanılan en etkili araç olan AB Bütçesi, kömür ve çelik üretimi üzerinden alınan vergiler ile bu vergilerin yetersiz kalması durumunda altı kurucu üye ülkenin bütçeye yaptığı katkılardan oluşmaktadır. 1970'de alınan kararlar ulusal katkı payları sisteminden vazgeçilerek her bir üye ülkenin bütçeye ayıracağı kaynakları daha sistematik bir şekilde düzenleyen, Birliğin tamamen kendi kaynaklarına sahip olmasını sağlayan özkaynaklar finansman sistemine geçilmiştir. Günümüz itibariyle özkaynaklar sistemine dayanan bütçe gelir kaynakları sırasıyla; (i) Üye olmayan ülkelerle yapılan ticaret nedeniyle Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulanması sonucu elde edilen Gümrük Vergileri, (ii) Üye olmayan ülkelere yapılan ithalat sonucu elde edilen Tarımsal Vergiler, Şeker ve Glikoz Vergisi, (iii) Her bir üye ülkenin elde ettiği KDV gelirlerinden bütçeye yaptığı katkılar, (iv) Her bir üye ülkenin kendi GSMH'na göre belirlenen katkı payları, (v) Diğer katkılardan (Bir önceki mali yıldan kalan gelirler, personel ücretlerinden alınan vergiler, bütçe dengesini sağlamak amacıyla üye ülkelerin yaptıkları mali katkılardan vs.) oluşmaktadır (Güvenç, 2007, ss.9-10).

1971-2005 döneminde AB Bütçesi'nde gelir kaynaklarının payı incelendiğinde en yüksek pay % 43'lük oranla GSMH katkı payına aittir. Bunu sırasıyla KDV gelirleri (% 32,5), Gümrük Vergileri (% 14,7), diğer gelirler (% 11), Tarımsal Vergiler (% 2,5) izlemektedir. Gelir kaynaklarının yıllara göre gelişimi incelendiğinde KDV gelirleri Bütçenin en büyük payını teşkil ediyorken bu oran her geçen yıl biraz daha azalmış ve yerini GSMH katkısına bırakmıştır. 1980'den 1990'a toplam bütçe geliri yaklaşık üç kat artmış, son yıllarda ise artış hızı düşmüştür (Karluk, 2005; OJEU, 2005).

Bütçe gelirlerinin üye ülkeler itibariyle dağılımı incelendiğinde, toplam bütçe gelirleri içinde en fazla pay % 70,2'lik oran ile GSMH katkı payına ait olmuştur. Bunu KDV gelirleri (% 15,8) ve Geleneksel Kaynaklar (% 14) izlemektedir. Bütçe gelirlerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde, bütçeye en fazla katkıyı % 20'lik payla Almanya yapmıştır. Almanya tek başına toplam katkının 1/5' ini gerçekleştirmiş, bunu sırasıyla Fransa (% 16,7), İtalya (% 13,4), İngiltere (% 12,1) izlemiştir. Birliğe yeni üye olan 10 ülkenin toplam bütçe gelirleri içindeki payı % 5,6 gibi düşük bir orana karşılık gelmektedir (OJEU, 2005).

Mali Yardımların Kullanım Alanları

AB bütçesinin harcamaları, Birliğin ortak politikaları ve idari giderleri için kullanılmaktadır. Birlik harcamaları, ileriki bölümlerde ayrıntısıyla inceleneceği gibi 5 temel başlık altında ele alınacaktır. Bunlar; (i) Tarım Harcamaları (Üye ülkelere yönelik), (ii) Yapısal Harcamalar (Üye ülkelere yönelik), (iii) Dış Harcamalar (Üye olmayan ülkelere yönelik harcamalar), (iv) İç Politikalara yönelik harcamalar ve (v) idari harcamalardır.

Bütçe harcamalarının yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde 1996 yılında tarım harcamalarının, toplam harcamalar içindeki payı % 50,9 iken, 2005 yılında bu oran % 46,2 olarak gerçekleşmiştir. Yapısal harcamaların, toplam harcamalar içindeki payı 1996'da % 31,8, 2005'de % 31,2 olmuş, dış faaliyetlere yönelik harcamaların payı ise 1996'da % 4,9, 2005'de % 4,7 olarak gerçekleşmiştir. İç politikalara yönelik harcamalar, idari harcamalar ve Katılım öncesi harcamaların toplam harcamalar içindeki payı 1996 yılında sırasıyla, % 5,9, % 5,1, % 09; 2005 yılında % 7,6, % 5,9, % 2,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu üç harcama kaleminin toplam harcamalar içindeki payında artış olmuştur. Harcama kalemlerinden, tarım harcamaları ve yapısal harcamaların azalması, Katılım öncesi yardım adı altında aday ülkelere yönelik harcamaların artması, birliğin aday ülkelere tam üyelik yolunda yaptığı katkının arttığını göstermektedir. Genel olarak toplam harcamalar 2000-2005 arası %31 artmıştır (OJEU, 2005).

2005 yılı bütçe harcamalarının üye ülkeler itibariyle dağılımına bakıldığında bütçeden en fazla payı % 15'lik payla İspanya almıştır. Bu fonlar içinde yapısal fonlar ve tarım kesimine yönelik fonlar önemli bir paya sahip olmuştur. Bunu sırasıyla Fransa (% 13,5), Almanya (% 12,2), İtalya (% 10,8), İngiltere (% 8,6) izlemektedir. (OJEU, 2005).

2. AB Mali Yardımlarının Sınıflandırılması

Üye ve üye olmayan ülkelere yönelik olarak mali yardım sağlayan AB Mali yardımlarını, en genel anlamda AB Genel Bütçesi'nden ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB)'ndan sağlanan yardımlar şeklinde ayırmak mümkündür.

a. Genel Bütçeden Yapılan Yardımlar

Genel bütçeden sağlanan mali yardımlar, Topluluğun birçok alanda uyguladığı ortak politikaların, idari giderlerin ve çeşitli projelerin finansmanını ve üçüncü ülkelerle işbirliği için yapılan ödemeleri kapsar.

- Üye Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar

Üye ülkelere yönelik mali yardımlar adı altında AB, kendi üyelerinin tarım harcamalarını ve yapısal harcamalarını finanse etmektedir.

Tarıma Yönelik Yardımlar

Ortak Tarım Politikası (OTP)'nin temel amaçlarını ortaya koyan 1957 Roma Anlaşması sonrası tarım harcamalarını finanse etmek amacıyla 1967 yılında Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF) kurulmuştur. ATYGF bütçesi, OTP çerçevesindeki tüm fiyat ve piyasa mekanizmaları ile tüm zorunlu harcamaların karşılanmasında kullanılan Garanti Bölümü ve kırsal kalkınma tedbirlerinin bir kısmı ve tarım sektöründeki yapısal politikaların tümünü finanse eden Yönlendirme Bölümü'nden oluşmaktadır. ATYGF bütçesinin yaklaşık %90'ı Garanti Bölümüne, %10'u Yönlendirme bölümüne ayrılmaktadır.

Bütçesinin en büyük gider kalemini oluşturan ATYGF-Garanti Bölümü fonu, Birliğin belirlediği kurallar çerçevesinde, bitkisel ürünler, hayvansal ürünler ve diğer harcamalar olmak üzere temel başlıklar altında toplanan alanlarda, piyasaların düzenlenmesine katkıda bulunmak amacıyla kullanılmaktadır. Fon; ihracatta yardımlar, ithalat vergileri ve fiyat destekleri gibi mekanizmalar kullanarak Topluluktaki tarım ürünleri fiyatlarında istikrar sağlamaya çalışmaktadır (Şahin, 1998, ss.28-29). 1992 yılına kadar, ekseriye ürünlere fiyat desteği sağlanmasında kullanılan Garanti Bölümü'nde 1992 yılından itibaren MacSharry reformları ile fiyat desteği sağlamaya

yönelik önlemlerin payı azaltılarak bunun yerine üreticilere yapılan doğrudan ödemelerin oranı artırılmıştır (İKV, 2001, s.17).

Yapısal Harcamalara Yönelik Yardımlar

Kuruluşunda üye ülkeler ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan AB; işsizlikle mücadele için uzun dönemde işsizliği azaltmak, gerileyen bölgeleri ekonomiye kazandırmak, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler / bölgeler arasındaki farkları ortadan kaldırmak, tarım ve balıkçılık sektörünün OTP'na uyumu için önlemler almak gibi başlıca hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla Yapısal Fonları oluşturmuştur (Oralalp, 2001, s.11).

AB, Yapısal Fonların kullanımında 2000-2006 yılları için ulaşmak istediği üç hedef belirlemiştir. Kaynak tahsisatı bu hedefler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

- Hedef 1: Gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumunun teşvikini amaçlar. Hedef 1 kapsamında yardıma hak kazanan bölgelerin listesi, Avrupa Komisyonu tarafından, kişi başına GSYİH'si AB ortalamasının % 75'inden daha az olan bölgeler ölçütüne göre hazırlanmıştır.

- Hedef 2: Yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin (sanayi alanları, kırsal alanlar, şehir alanları ve balıkçılık sanayiine bağımlı alanlar) ekonomik ve sosyal dönüşümünü desteklemeyi amaçlar.

- Hedef 3: Eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin modernizasyonu ve adaptasyonunun desteklenmesini amaçlar (European Commission, 2000).

2000-2006 döneminde ayrılan Yapısal Fonların (% 69,7) Hedef 1 (Gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumunun teşviki), % 11,5'i Hedef 2 (Yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin ekonomik ve sosyal dönüşümünü desteklemek), % 12,3'ü Hedef 3 (Eğitim, mesleki eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin modernizasyonu ve adaptasyonunu desteklemek) kapsamında olduğu görülmektedir. Yapısal fonlar en fazla Hedef 1 'e yönelik kullanılmıştır. Buradan gelişmişlik düzeyi düşük bölgelerin kalkındırılmasının öncelikli hedef olduğu anlaşılmaktadır (Bayraktar, 2002).

1994 – 1999 döneminde Yapısal Fonlardan üye ülkelere 142843,8 milyon Euro taahhüt edilmiş, 109058,4 milyon Euro ödeme yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle, taahhüt edilen miktarın % 76.3'ü ödenmiştir. Taahhüt edilen miktarlardan en fazla ödeme yapılan ilk üç ülke Portekiz (% 89.8), İrlanda (% 87.1) ve İspanya'dır (% 81.9). En az yardım alan üç ülke sırasıyla; Hollanda (% 61.9), İtalya (% 63.7) ve Finlandiya (% 65.3) olmuştur (Gençkol, 2003).

Yapısal fonlardan 1994 – 1999 döneminde en fazla payı % 52'lik bir payla Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu almıştır. Avrupa Sosyal Fonu, % 30'luk payla ikinci sırada yer almaktadır. Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu - Yönlendirme Bölümü, % 16'lık bir pay almaktadır. Balıkçılığı Yönlendirme Fonu ise % 2'lik payı ile en az paya sahip olmuştur (European Commission, 2007).

- Üye Olmayan Ülkelere Yönelik Mali Yardımlar

Üye olmayan ülkelere yönelik mali yardımlar adı altında; Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerine, Akdeniz ülkelerine, Asya ülkelerine, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine, Latin Amerika ülkelerine, Merkezi ve Doğu Avrupa (MDAÜ) ülkelerine yardım yapılmaktadır. Burada sadece Türkiye'nin dahil olduğu Akdeniz ülkelerine yönelik mali yardımlar ele alınacaktır.

AB – Akdeniz ülkeleri işbirliğinin temelleri 1960’larda imzalanan imtiyazlı ticaret anlaşmalarına dayanmaktadır. 1990 yılında “Yeni bir Akdeniz Politikasına Doğru” bildirisini AB Konseyinin benimsemesiyle, AB-Akdeniz işbirliğinde önemli bir gelişme kaydedilmiştir (Karabacak, 2004).

Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP), Akdeniz ülkelerinde özel yatırımların teşvik edilmesi, Bu ülkelerdeki ekonomik reformlara destek verilmesi, yatırımların daha geniş ölçekte gerçekleştirilmesi, bu ülke mallarına Topluluk pazarının açık tutulması, bu ülkelerin Topluluğun gelişme süreci ile daha yakın ilişkilendirilmesi ve ekonomik diyalogun gerçekleştirilmesi konularını içermektedir (Karluk, 2003).

Avrupa – Akdeniz işbirliği doğrultusunda 28 Kasım 1995 yılında Barselona’da AB üyesi ülkeler ile 12 Akdeniz ülkesi (Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Tunus, Türkiye, Suriye, Filistin) arasında toplanan Bakanlar Konferansı’nda bir bildiri imzalanmıştır. Avrupa – Akdeniz Ortaklığı kurulmasına ilişkin olan ve Barselona Deklarasyonu adı verilen bu bildiri;“AB ile 12 Akdeniz ülkesi arasında nihai olarak 2010 yılına kadar bir serbest ticaret alanının kurulması yoluyla bir barış, istikrar ve refah alanı oluşturulmasını” amaçlamaktadır (Dura ve Atik, 2003, s. 248).

Barselona Konferansı’nda, belirtilen serbest ticaret alanının kurulması için Akdenizli ortaklar açısından köklü yapısal reformlar gerektiği ve bu reformlara destek verilmesi düşüncesi benimsenerek AB’nin önemli mali araçlarından biri olan MEDA Programı (Akdeniz Kalkınma Yardımları Programı) onaylanmıştır.

AB’nin Akdeniz ülkelerine mali ve teknik destek vermek amacıyla oluşturulan MEDA Programının ilk yasal temeli, 1996 – 1999 yıllarını kapsayan Avrupa – Akdeniz Ortaklığı Çerçevesindeki Ekonomik ve Sosyal Yapılarda Gerçekleştirilecek Reformlara Eşlik Edecek Mali ve Teknik Önlemlere İlişkin 23 Temmuz 1996 Tarih ve 1488/96 (EC) Sayılı Konsey Yönetmeliği’dir. Bu Yönetmelik, 2000 – 2006 dönemi, 27 Kasım 2000 tarih ve 2698/200 sayılı Yönetmelik ile kapsamlı bir şekilde değiştirilerek MEDA II Programı adı altında geliştirilmiştir (Karabacak, 2004, ss. 81-82).

MEDA programının temel hedefi, AB ile Akdeniz ülkeleri arasında insani ve kültürel boyut da dikkate alınarak ekonomik ve mali işbirliğinin geliştirilmesi ve desteklenmesi, Demokrasinin ve politik istikrarın güçlendirilmesi için siyasi, güvenlik gibi konularda ortak faaliyetlerin başlatılması, ekonomik bir refah bölgesi oluşturmak amacıyla iki tarafı da içine alacak şekilde bir Avrupa–Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi kurulmasıdır (Üstünkaya, 1996, ss. 1-2).

AB’nin MEDA kapsamında yaptığı yardımlar 1995 – 2002 yılları arasında toplam 4843,6 milyon Euro taahhüt edilmiş 1959,8 milyon Euro ödenmiştir. 1995 yılında ödeme/taahhüt oranı % 29 iken, bu oran yıllar itibariyle değişmiş 2002 yılında % 73 olarak gerçekleşmiştir (European Commission, 2003, s. 110).

Avrupa – Akdeniz mali işbirliği kapsamında 12 Akdeniz ülkesine toplam 9152,5 milyon Euro yardım yapılmıştır. Bu yardımın 2244 milyon Euro’su hibelerden (% 24,5), 6908,5 milyon Euro’su kredilerden (% 75,5) oluşmaktadır. Bu da AB’nin bu ülkelere hibe yardımlarından ziyade kredi yardımlarını tercih ettiğini göstermektedir. Bu kapsamda en fazla yardımı alan ilk üç ülke Mısır (% 15,9), Fas (% 11,9), Cezayir (% 9,3) olmuştur.

- İç Politikalara Yönelik Yardımlar

Araştırma ve teknolojik gelişme, Avrupa çapında ulaşım, enerji ve telekomünikasyon ağları, eğitim, mesleki eğitim ve gençlik, çevre, görsel ve işitsel

medya, kültür, bilgi ve iletişim konularında yapılan harcamalar bu başlık altında yer alır.

İlgili dönemde iç politika harcamaları kapsamında alt başlıkların yıllara göre gelişimi incelendiğinde oransal olarak fazla değişiklik olmamıştır. Bu harcamalar arasında en yüksek payı ortalama % 58'lik payla AR-GE harcamalarının aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla ortalama % 15'lik payla haberleşme ve eğitim programlarına yönelik harcamalar izlemektedir (OJEU, 2006).

- İdari Harcamalara Yönelik Yardımlar

İdari Harcamalar: Topluluk çalışanlarına ödenen maaşlar, ödenekler ile bina ve donanım giderleri gibi birtakım harcamaları ifade etmektedir(OJEU, 2006).

Birliğin idari harcamaları arasında Avrupa Parlamentosu, Konsey, Komisyon, Adalet Divanı, Sayıştay, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Avrupa Ombudsmanı ve diğer harcamalar yer almaktadır. 2002 – 2005 yılları arasında 22564 milyon Euro olarak gerçekleşen toplam idari harcamalar içinde en yüksek payı % 64,9'luk oranla Komisyon, en düşük payı Ombudsman almıştır (% 008). Komisyonu sırasıyla Avrupa Parlamentosu ve Konsey izlemektedir. Bu harcamaların yıllar itibariyle yükseldiği gözlenmektedir.

b. AYB'ndan Sağlanan Mali Yardımlar

1957 Roma Anlaşması ile kurulan AYB yatırımlar için bankacılık işlemleri çerçevesinde AB'nin amaçlarını gerçekleştirebilmek için hizmet etmektedir. Birlik üyelerinin katkıları çerçevesinde sermayesi bulunan Bankanın görevi, üye ülkelerin dengeli kalkınmasına, bütünleşmelerine, ekonomik ve sosyal uyumu gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahip AYB, sadece proje temelinde borç alma ve verme kararlarını vermektedir. Banka, görevlerini yerine getirirken bankacılık sistemi ile yakın bir işbirliği içindedir (Karabacak, 2004, ss.70-71).

Sermayesi 100 milyar Euro olan AYB, sermayesinin 2.5 katı kadar yani azami 250 milyar Euro'ya kadar kredi açabilmektedir. Dünya kredi piyasasında, kredi notu AAA olan AYB, en düşük faizle borçlanabilmektedir (Gençkol, 2003, s.28). Gerekli kaynakları Topluluk içindeki ve dışındaki sermaye piyasalarından alan banka kar amacı gütmeyeceğinden, kredileri de aynı düşük faizle üye ülkelere ve cüzi miktarda da üye olmayan ülkelere vermektedir (Kuruç, 1975, s. 38).

AYB, ağırlıklı olarak altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, enerji, haberleşme teknolojilerine yönelik projeleri finanse etmektedir (Erkman, 1995, s. 17). Banka kredilerinin yaklaşık % 85 – 90 civarındaki kısmı üye ülkelere, geriye kalan kısmı üye olmayan üçüncü ülkelere verilmektedir. AYB'den mali yardım talebiyle ilgili projeler; kamu ve özel sektör içinde yer alan kurumlar, vakıf, dernek, sivil toplum örgütleri ve belediyeler tarafından hazırlanabilecektir.

1995 – 2001 döneminde AYB tarafından topluluk içi ve topluluk dışı ülkelere toplam 158929 milyon Euro kredi yardımı yapıldığı görülmektedir. Bu yardımın yaklaşık % 86'lık oranı topluluk ülkelerine diğer % 14'lük kısmı topluluk dışı ülkelere yapılmıştır. Üye ülkeler bazında en fazla yardımı sırasıyla Almanya, İtalya, İspanya gibi ülkeler almıştır. En az yardımı alan üye ülke Lüksemburg olmuştur. AYB'nin topluluk dışına vermiş olduğu krediler açısından MDAÜ'lerinin en fazla kredi alan ülke grubu olması dikkat çekicidir. Bunda en büyük etken AB'nin bu ülkeleri Birliğe üye

yapmak için büyük destek vermesidir. Bu ülke grubu topluluk dışı ülkelere sağlanan kredinin yaklaşık yarısını almıştır (% 46,8). Akdeniz ülkeleri, 1997 – 2001 döneminde % 25,4'lük oranla en fazla kredi alan ikinci ülke grubu olmuştur. Bunu sırasıyla AKP ülkeleri (% 9,4), Asya ve Latin Amerika ülkeleri (% 9,8), Balkan ülkeleri (% 5,8) ile Güney Afrika ülkeleri izlemektedir (% 2,7) (AYB Yıllıkları).

3. Türkiye-AB Mali İlişkileri

AB'den Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar, hibe ve kredi niteliğinde olabilmektedir. Hibe yardımları, sağlık, eğitim, kültür vs. sosyal amaçlı projelerde kullanılması amacıyla merkezi ve yerel idareler içindeki kamu kurum ve kuruluşlarına yapılmaktadır. Bunun yanı sıra insan hakları, demokrasinin geliştirilmesi gibi birtakım amaçlarla da sivil toplum örgütleri hibelerle desteklenmektedir. AYB'den krediler vasıtasıyla kamu kurumlarının yanı sıra özel sektöre de mali yardım yapılmaktadır. Hem hibe hem kredi şeklinde yapılan bu yardımlar proje bazında verilmektedir (Ormanoğlu, 2005, s. 14).

AB'den alınan mali yardımlar, kurumsal yapılanma için teknik yardım, mevzuat uyumunun desteklenmesi için yatırımlar ve ekonomik ve sosyal uyuma (kobiler, altyapı yatırımları ve insan kaynakları alanlarında) yönelik yardımlardan oluşur.

Türkiye ekonomisine yapılan/yapılması öngörülen bu yardımlar, Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden Helsinki Zirvesi'ne ve Helsinki Zirvesi'nden günümüze kadar olan dönemi kapsayacak şekilde iki dönem de incelenecektir.

Helsinki Öncesi Dönem (1964 – 1999)

Helsinki öncesi dönemde AB tarafından Türkiye'ye sağlanan mali yardımları:

(i) Mali Protokollerle sağlanan mali yardımlar, (ii) Avrupa – Akdeniz Programlarından sağlanan mali yardımlar, (iii) Diğer mali yardımlar olmak üzere 3 grupta toplamak mümkündür.

i. Mali Protokollerle Sağlanan Mali Yardımlar

Türkiye ile AB arasındaki mali ilişkiler Gümrük Birliği'ne kadar Ankara Anlaşması'na ek Mali Protokoller düzenlenerek yürütülmüştür. Türk ekonomisinin hızlı kalkınmasına yönelik hazırlanan mali protokollerden üçü uygulamaya geçmiş, ancak dördüncü protokol siyasi nedenlerle uygulamaya geçirilememiştir. 1964 – 1982 yılları arasında protokoller çerçevesinde 1427 milyon Euro olarak öngörülen mali yardımların 827 milyon Euro'su kullanılmıştır (Tablo 1).

Protokoller	Süresi	Milyon Euro
I. Mali Protokol	1964 – 1969	175
II. Mali Protokol	1973 – 1977	220
Tamamlayıcı Protokol	1973 – 1977	47
III. Mali Protokol	1977 – 1981	310
Özel İşbirliği Fonu	1980 – 1982	75
IV. Mali Protokol	1982 – 1986	600
	TOPLAM	1427
	KULLANILAN	827

Kaynak: (DTM, 2006).

I. Mali Protokol kapsamında Türkiye'ye 175 milyon Euro'luk mali yardım yapılmıştır. II. Mali Protokol kapsamında yapılan yardım miktarı yaklaşık % 25 oranında artmış, 220 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. III. Mali Protokol kapsamında yapılan yardımlar yaklaşık % 40 artmış, gerçekleşen yardım miktarı 310 milyon Euro olmuştur. Yaklaşık % 100 artışı öngören 600 milyon Euro miktarındaki IV. Mali Protokol ise siyasi nedenlerle kullanılamamıştır.

Mali Protokoller çerçevesinde kredilerden faydalanacak olan projelerin: Türk ekonomisinin verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunması, özellikle daha iyi bir ekonomik altyapıya kavuşturacak nitelikte olması, Daha yüksek randımanlı bir tarım, sanayi veya hizmet sektörlerinde modern ve rasyonel bir şekilde işletilen teşebbüslerle donatılmasını amaç edinmesi,- Ortaklık Anlaşmasının amaçlarının gerçekleşmesine faydalı olması,- Türk kalkınma planı çerçevesinde yer alması, gereklidir.

Kredilerin tahsisinde projelerin ekonomik özellikleri göz önünde tutulmaktadır. Karlılığı uzun süren veya uzun vadeye yayılan yatırımlara ilişkin krediler, düşük faiz haddi, uzatılmış geri ödeme süresi ve ödemesiz dönem gibi özel şartlara tabi tutulmaktadır. Normal karlılıktaki projeler ise borç ödenmesine uygun bir vade, ödemesiz dönem ve normal faiz haddine tabi tutulmaktadır.

Türkiye ile AB arasındaki mali ilişkilerin başlangıcı kabul edilen Ankara Antlaşması'na ek olarak yer alan I. Mali Protokol 12.9.1963 tarihinde imzalanmıştır. Anlaşmanın yürürlüğe girmesini takip eden beş yıllık süre içinde (1964 – 1969) kullanılmak üzere 175 milyon ECU tutarında kredi açılmıştır. Verilen kredinin tümünün kullanımı ise Boğaz Köprüsü ile ilgili son ödemenin 1976 yılında gerçekleşmesiyle son bulmuştur (DTM ve TOBB, 2002, ss. 334-335).

Mali Protokol'ün yürürlüğe girdiği ilk yıllarda, Türkiye' de kalkınma planına uygun ve fizibilite etütleri tam olarak yapılmış projelerin hazırlanamaması sebebiyle, AB' ne proje sunmada güçlüklerle karşılaşmıştır. Verilen kredinin 105.9 milyon ECU' lük kısmı alt yapı projelerine diğer 69.1 milyon ECU' lük kısmı yatırım projeleri için tamamı kullanılmıştır. Kredi vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 7 yıl, faiz haddi ise, alt yapı projeleri için % 3 ve diğer projeler için % 4.5 olarak belirlenmiştir.

Alınan kredilerle, 11'i kamu 33'ü özel sektöre ait olmak üzere toplam 44 projenin finansmanına katkı sağlanmıştır. 44 projenin 7'si altyapı, 37'si sanayi projesidir. Toplam 175 milyon ECU' lük kredinin, 145.09 milyon ECU' lük kısmı kamu projelerine, 29.91 milyon ECU' lük kısmı da özel sektör projelerine tahsis edilmiştir.

Türkiye ile AB arasında 23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol' e ek olarak, imzalanan II. Mali Protokol 1.1.1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu protokol ile Türkiye, sadece Topluluk bütçesinden değil, AYB öz kaynaklarından verilen ödüncülerden de yararlanmaya başlamıştır (DTM ve TOBB, 2002, s.336).

II. Protokol döneminde sağlanan yardımlar 220 milyon ECU olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın 195 milyonluk kısmı Topluluk bütçesinden, 25 milyonluk kısmı ise AYB özkaynaklarından verilen kredilerden oluşmuştur. 195 milyon ECU' lük kredinin kullanılmasında, karlılığı yayılı veya uzun vadeli yatırımlara (altyapı projelerine) ilişkin kredilere, 8 yılı ödemesiz, 30 yıl vade, yıllık % 2.5 faiz oranı tespit edilmiştir. Normal karlılıktaki projelere (sanayi projeleri vs.) ilişkin kredilerin, şartlara göre tespit edilecek bir süre ödemesiz dönem için, yılda % 4.5 faiz oranı ile verileceği belirlenmiştir. AYB öz kaynaklarından sağlanan 25 milyon ECU' lük kredi, özel sektörün normal karlılıktaki projelerine mahsus olup, bu kalemden sağlanan

finansman piyasa şartlarına tabi tutulmuştur. 195 milyon ECU' lük kredinin 175 milyon ECU'lük kısmı kamu sektörü projelerine, 20 milyon ECU' lük kısmı da özel sektör projelerine özel şartlı olarak verilmiştir (DTM ve TOBB, 2002, s. 336). 1 Ocak 1973 tarihinde AET' ye üye olan İngiltere, Danimarka ve İrlanda' nın II. Mali Protokol çerçevesinde AB mali yardımlarına katkı sağlaması istenmiştir. Bu amaçla, 30.6.1973 tarihinde imzalanıp Mart 1986'da yürürlüğe giren Tamamlayıcı Protokol ile adı geçen bu üç ülkenin Türkiye' ye 47 milyon ECU tutarında kredi vermesi karara bağlanmıştır. (Bilici, 2004, s. 131).

Türkiye AET arasında III. Mali Protokol, 1979 – 1981 yılları arasında uygulanmak üzere 12 Mayıs 1977 tarihinde imzalanmış, ancak Türkiye tarafından onaylanmasının gecikmesi yüzünden, 2180 sayılı kanunla 1 Nisan 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

III. Protokol kapsamında toplam 310 milyon ECU yardım sağlanmıştır. Bu kredinin 220 milyonluk kısmı Topluluk bütçesinden sağlanan krediler olup kamu tarafından hazırlanan projelerde kullanılmış, kalan 90 milyonluk kısmı ise AYB' nin kredilerinden oluşmaktadır. Bu dönemdeki 90 milyon ECU tutarındaki AYB yardımlarının 60 milyonluk kısmı özel sektör tarafından, 30 milyonluk kısmı da kamu sektörü tarafından hazırlanan altyapı projelerine ayrılmıştır. Topluluk destekli krediler de 10 yılı ödemesiz dönem olmak üzere 40 yıl vade, % 2.5 faiz oranı; AYB kredilerin de ise projeler ekonomik ve mali özelliklerine göre vadesi tespit edilmiş, faiz oranı piyasa şartlarında belirlenmiştir. III. Mali Protokol çerçevesinde finanse edilen projelerden bazıları şunlardır Bu projeler Akdeniz Ormancılık, Keban II Hidroelektrik Santrali Projesi, Karakaya Barajı gibi önemli altyapı projeleridir (DTM ve TOBB, 2002, s.336).

Türkiye ile AB arasında Ortaklık Konseyi'nin 30 Haziran 1980 tarihindeki toplantısında belirlenen esaslara göre, 1982 – 1986 yıllarını kapsayan IV. Mali Protokol hazırlanmıştır. Protokol' de 5 yıllık dönem için 600 milyon ECU tutarında AB tarafından yardım yapılması öngörülmüştür. Bu yardımın 225 milyonu AYB öz kaynaklarından piyasa şartlarına göre kredi şeklinde, 325 milyonu Topluluk bütçesinden özel şartlı kredi (10 yılı ödemesiz süre, 40 yıl vade ve % 1 faiz oranı) şeklinde karşılanması öngörülmüştür. Topluluk bütçesinden yapılması öngörülen bu yardımın 50 milyon ECU'luk kısmının da ekonomik ve teknik işbirliğini geliştirmek amacıyla hibe şeklinde olması öngörülmüş, ancak Mali Protokol, taraflarca paraf edilmesine rağmen, siyasi nedenlerle dondurulmuş, geçerlilik kazanmamıştır (Süngü, 2004, s. 100). AB'nin mali protokoller sisteminden vazgeçip proje bazında kredi-hibe sistemine geçilmesi ile mali ilişkiler 1980'lerin sonunda Topluluk ile Akdeniz ülkeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulan Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (YAP) kapsamında sürdürülmüştür (DTM, 2006).

ii. Avrupa – Akdeniz Programlarından Sağlanan Mali Yardımlar

Avrupa Konseyinin taahhütleri içinde Yeni Akdeniz Politikası (1992-1996) kapsamında belli alt yapı projelerini finanse etmek için Türkiye'nin AYB kredilerinden yararlanma imkanı sağlanması öngörülmüş, bu kanallardan 340 milyon ECU elde edilmiştir (Karlık, 2005, s.612).

Gümrük Birliğinden önce Türkiye ye karşı olan mali taahhütlerini yerine getiremeyen AB 1996 da Türkiye Gümrük Birliğine girdikten sonra kötü alışkanlığına devam etmiş, 1996-2000 yıllarında AB bütçe kaynaklı hibe niteliğinde 375 milyon

Euro,kredi olarak 750 milyon Euro kredi taahhüdünde bulunmuş,Yunan vetosu nedeniyle reddedilmiş, bu taahhütten sadece 6 milyon Euro'luk hibe yardımı gerçekleşmiştir (Karluk, 2005, s.613).

Bu dönemde Avrupa-Akdeniz işbirliği çerçevesinde MEDA I kapsamında Türkiye ye toplam 55 proje için (özel sektörün modernleştirilmesi ve teşvik edilmesi, kamu sağlığının iyileştirilmesi, temel eğitim ve mesleki eğitim sistemlerinin iyileştirilmesi ve eğitim kalitesinin güçlendirilmesi için,atık suların işlenmesi, insan hakları ve demokrasi ile sivil toplumun güçlendirilmesi alanlarında olmak üzere) 375 milyon Euro tutarında kaynak tahsisatı yapılmıştır.Bu kapsamda yıllık ortalama 90 milyon Euro civarında hibe nitelikli yardım yapılmıştır.1997-1999 döneminde Euromed kapsamında taahhüt edilen 205 milyon Euro tutarında kredide AYB tarafından kullanılmıştır(Karluk, 2005, s.613).

iii. Diğer Mali Yardımlar

Topluluk, 1980'de özellikle enerji, sağlık, çevre ve eğitim sektörleriyle ilgili projelerin finansmanında kullanılmak üzere 75 milyon Euro değerinde bir özel yardım paketi hazırlamıştır. 75 milyon Euro'luk yardım paketinin 46 milyon Euro'luk kısmı kullanılmış, geri kalan 29 milyon Euro'luk kısmı 1980 yılındaki askeri müdahale ve insan hakları ihlalleri iddiaları üzerine 1987 yılına kadar askıya alınmıştır. Sivil yönetimin işbaşına gelmesinden sonra, kalan 29 milyon Euro'luk bölüm 'Özel Eylem Programı' adı altında yeniden kullanıma sunulmuştur. Bu program kapsamında, özellikle sağlık, mesleki eğitim ve eğitim alanlarındaki projelerin uygulanması için Türk Hükümeti ile Topluluk arasında finansman anlaşmaları imzalanmıştır (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2006).

Topluluk, 1991'de, Körfez Savaşı'ndan en çok etkilenen ülkeler için mali yardımda bulunmuş ve bunun bir sonucu olarak, Türkiye, 175 milyon Euro tutarında faizsiz krediden yararlanmıştır (Kaplan, 2002, s. 28).

1993 ve 1995 yıllarında, Gümrük Birliği hazırlıkları çerçevesinde, idari işbirliği önlemlerine yönelik bir program geliştirilmiş ve Türkiye iki kez 3'er milyon Euro tutarında mali yardım almıştır. Komisyon, farklı bütçe kalemleri altında, demokrasi, insan hakları ve sivil toplum alanlarında faaliyet gösteren birçok Türk sivil toplum kuruluşuna (STK) mali yardımda bulunmuştur. 1993'ten bu yana, Türk STK'ları yılda ortalama 500,000 Euro'luk mali yardım almaktadır. Türkiye, 1996-1999 arası dönemde uyuşturucuyla mücadele faaliyetleri için toplam 760,000 Euro tutarında Topluluk yardımından faydalanmıştır.

Türkiye, 1992-1998 arası dönemde, nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetlerine yönelik olarak 3,3 milyon Euro tutarında, 1992-1999 arası dönemde, Life-Üçüncü Ülkeler ve 'Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre' programları kapsamında desteklenen çevre projeleri için 4,9 milyon Euro, 1994-1998 arası dönemde ise HIV/AIDS ile mücadele kapsamındaki girişimler için 682,000 Euro yardım almıştır.

Topluluk, Türkiye'nin batısında görülen şap hastalığının önüne geçmek amacıyla, Türkiye'ye 2000 yılında acil olarak 1.5 milyon doz aşı bağışlamıştır. Ağustos 1999'daki Marmara Depremi'nden sonra 30 milyon Euro'luk özel bir bütçe acil durum ve rehabilitasyon faaliyetleri için tahsis edilmiştir. Ayrıca, 1 milyon Euro'luk istisnai bir yardım da AYB tarafından deprem sonrası rehabilitasyon faaliyetlerini desteklemek üzere verilmiştir (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2006).

Helsinki Sonrası Dönem (2000 – 2006)

Türkiye'nin 1987 yılında Birliğe tam üyelik başvurusuna paralel olarak üyeliğe henüz hazır olmadığıнын teyit edilmesinden sonra 10 – 11 Aralık 1999'da Helsinki'de toplanan Avrupa Konseyi Zirve toplantısı bir dönüm noktası olmuş ve Türkiye'ye resmi adaylık statüsü verilmiştir (DPT, 2000, s. 213).

Türkiye'nin 1999 yılında Helsinki'de aday ülke olarak kabul edilmesinden sonra, AB'nin Türkiye'ye vereceği mali yardımlar “Katılım Öncesi Strateji” doğrultusunda yönlendirilecektir. Bu çerçeve, aday ülke açısından, öncelik belirlenmesi, teknik ve mali destek ile tarama yoluyla müzakerelere hazırlık gibi faaliyetleri kapsayan bir çerçevedir. Aday ülkelere, Birliğe katılmalarından önce Topluluk Müktesebatı'na uyum sağlamaları konusunda yardımcı olmaktadır. Katılım Öncesi Strateji, özellikle Katılım Ortaklıkları, Avrupa Anlaşmaları ile (bu tip anlaşmaları imzalamış olan adaylarla) Topluluk programları ve organlarına katılım üzerinde durmaktadır . Türkiye için “Katılım Ortaklığı Belgesi” 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Bu belge ile, Türkiye'ye verilecek mali yardımların, Türkiye'nin AB müktesebatını uygulamasına yönelik olarak tespit edilen öncelikler doğrultusunda kullanılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda oluşturulan Ulusal Program 19 Mart 2001 tarihinde, Bakanlar Kurulunda kabul edilerek AB Komisyonuna sunulmuştur (Ferik, 2004, ss. 20-22).

Katılım öncesi bu dönemde Konsey tarafından ülkemize yönelik olarak hazırlanan önemli bir diğer belge de 17 Aralık 2001 tarihinde onaylanan ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 2500/2001/EC sayılı Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Dair Çerçeve Tüzük (Tek Çerçeve Tüzük)'tür. Tek Çerçeve Tüzük, Türkiye'ye sağlanması öngörülen mali yardımların hukuki temelini oluşturmaktadır (DPT, 2003, ss. 2-5). Yapılacak yardımları tek çatı altında toplanmasına imkan sağlanmıştır.

Diğer ülkelerin yararlandığı AB fonları ve kredilerinden Türkiye'nin projeler bazında yararlanmasına imkan tanımakta diğer aday ülkelere sağlanan ISPA (çevre ve alt yapı desteği) programlarının Türkiye'nin de kullanımına açılması yönünde komisyona öneride bulunulmuştur.2001 de onaylanan Çerçeve yönetmeliğe göre AB'nin her yıl yapacağı 177 milyon Euro tutarındaki hibe yardımının 127 milyonluk kısmı Akdeniz İşbirliği ve Yardım Fonundan (MEDA II) 45 milyonu sosyal ve ekonomik gelişmeyi desteklemek için yapılan yardım kaleminden ve 5 milyonu ise gümrük birliğini desteklemek amacıyla yapılan yardımdan gelecektir.Onaylanan çerçeve yönetmeliğine göre mali yardımların kesilmesi için AB konseyinde alınacak kararlara oy çokluğu ilkesi uygulanacak böylece Yunanistan'nın istediği zaman Türkiye'ye yapılacak yardımların önüne geçme imkanı ortadan kaldırılmış olacaktır. Katılım öncesi yardımlar başlığı altında açılan Türkiye'ye yönelik katılım öncesi yardım olarak adlandırılan AT bütçe başlığı kapsamında mali yardımlar kullanılmaya başlanmış,mali yardımların tek bir bütçe kalemine aktarılmasındaki amaç ise yardımların kullanımına ilişkin hizmetleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak olmuştur(Karlık, 2003, s.615).

Helsinki sonrası süreçte yeniliklerden birisi de Türkiye-AB mali işbirliği ile ilgili idari yapılanmada değişikliğe gidilerek Başbakanlığın 18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Genelgesi ile “mali işbirliğinin farklı birimler ve kişilerce uygulanmasını ve denetlenmesini” öngören Merkezi Olmayan Yapılanma oluşturulması öngörülmüştür (Kuşunlu, 2004, ss. 67-68).

Bu genelgeyle Helsinki Zirvesiyle adaylığı tescil edilen Türkiye'nin katılım öncesi süreç olarak adlandırılan yeni dönemde mali yardımları etkin bir şekilde kullanılabilmesi için, diğer aday ülkelerde de uygulanan, AB kural ve prosedürlerine uygun olarak, kaynakların AB merkezinden değil aday ülke tarafından yönetildiği yeni bir sistem kurulmuştur. Böylece, AB'ne üyelik hedefi doğrultusunda ortaya koyulan taahhütlerin gerçekleştirilmesi amacıyla hazırlanacak ve AB tarafından finanse edilecek projelerin belirlenmesi, yönetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi aday ülke tarafından yerine getirilecektir. Diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, üye devletlerin adaylarla işbirliğinin yanı sıra adayların da birbirleri ile ilişkisi ve yürütülecek ortak projelerin başarısı açısından önem kazanmaktadır.

2002 yılından başlayarak, mali işbirliğinin program bazında genel onayının kendileri tarafından verilmesini müteakip AB, her tür uygulama ve denetimin Türkiye tarafından yürütülmesini, sadece yılda iki kez kendilerine rapor sunulmasını istemiştir.

İlgili genelgeyle oluşturulan Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi içerisinde, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Mali İşbirliği Komitesi, Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Ortak İzleme Komitesi ve Merkezi Finans ve İhale Birimi gibi birimler oluşturulmuştur.

Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, katılım süreci ile Topluluk mali kaynakları arasında ilişkiyi sağlamak ve Topluluk kaynaklarının izleme ve değerlendirmesini yapmakla görevlendirilmiştir. Başbakanlık Genelgesi ile AB ile ilişkilerden sorumlu Devlet Bakanı Ulusal Mali Yardım Koordinatörü olarak görevlendirilmiştir. Ulusal Fon, Topluluk fonlarının, yardımın yapıldığı ülkeye aktarımını sağlayan, yardımların muhasebesini tutan merkezi hazine birimi olarak tanımlanmaktadır. AB'den sağlanacak mali yardımlar Hazine Müsteşarlığı tarafından açılacak ve yönetilecek bu fonda toplanacaktır. Ulusal Fon'un bağlı bulunduğu bakan/müsteşar düzeyindeki sorumlu kişi bazı imza yetkilerine sahip olması nedeniyle ayrıca Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olarak tanımlanmaktadır. Genelge ile Ulusal Fonu yönetmek üzere Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olarak atanmıştır. Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin görevleri, proje kapsamında ihale açılması, ihalelerin sonuçlandırılması ve AB fonlarının proje bazında uygulayıcı kuruluşa aktarılmasını kapsayan "Proje Uygulaması" dönemindeki tüm işlemleri kapsamaktadır. Bu birimin başkanı, Programlama Yetkilendirme Görevlisi olarak tanımlanmaktadır. Programlama Yetkilendirme Görevlisi, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi tarafından Ulusal Mali Yardım Koordinatörünün görüşü alınarak atanır.

Mali işbirliği ile ilgili olarak yürütülen çalışmalar arasında gerekli uyumu sağlamak üzere Mali İşbirliği Komitesi kurulmuştur. Mali İşbirliği Komitesi; Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve AB Genel Sekreterliği temsilcilerinden oluşur. Komiteye, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü veya görevlendireceği temsilcisi başkanlık eder. Komitenin sekreteryaya hizmetleri AB Genel Sekreterliği tarafından yürütülür. Ortak İzleme Komitesi; Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Mali İşbirliği Komitesi ve AB Komisyonu temsilcilerinden oluşur. Ortak İzleme Komitesi yılda en az bir kez toplanarak programları gözden geçirir.

Helsinki sonrası dönemde AB tarafından Türkiye'ye sağlanan mali yardımları:Avrupa – Akdeniz Programlarından sağlanan mali yardımlar Diğer mali yardımlar olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

i. Avrupa – Akdeniz Programlarından Sağlanan Mali Yardımlar (MEDA II)

Helsinki sonrası dönemde Türkiye, bir Akdeniz ülkesi olarak, Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı'nın 2000-2006 dönemine dahil edilmiştir. MEDA II kapsamında Türkiye'ye yapılacak tüm yardımlar katılım öncesi stratejiye yönelik olacaktır. 2000 – 2006 döneminde toplam 889 milyon Euro hibe yardım öngörülmüştür (yıllık 127 milyon Euro).

Türkiye, AYB'nin MEDA II kapsamında Avrupa – Akdeniz Ortaklığı'na ayırdığı (12 Akdeniz ülkesi için) 6.245 milyar Euro tutarındaki kredilerden de faydalanabilecektir. Bu pakette belirli bir ülke kotası bulunmamakta ve bir ülkenin alabileceği kredi miktarı sunulan projelerin niteliğine göre belirlenmektedir. Türkiye'nin 6 yıl için toplam 1.470 milyar Euro tutarında bir bütçeden yararlanması beklenmektedir (yıllık 210 milyon Euro) (Karabacak, 2004, s. 97).

Türkiye'nin Helsinki de adaylığının kabul edilmesiyle MEDA II çerçevesinde ayrılan yardım miktarları MEDA I'e oranla artmıştır. MEDA I kapsamındaki projeler genel bir karakter taşıırken MEDA II de yapılan yardımlar Türkiye nin katılım öncesi stratejisine yönelik olarak yapılmaktadır.

ii. Diğer Mali Yardımlar

Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, Konsey tarafından 10 Nisan 2000'de kabul edilen Gümrük Birliği'nin Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük kapsamında 2000 – 2002 yılları için toplam 15 milyon Euro hibe kaynak ayrılmıştır. Bu kaynağın 13 milyon Euro Türk Sanayiinde Kalitenin Artırılması Projesine, 2 milyon Euro ise GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.- Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, 22 Ocak 2001 tarihinde kabul edilen Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük kapsamında 2000 – 2002 yılları için yılda 45 milyon Euro olmak üzere toplam 135 milyon Euro hibe kaynak ayrılması öngörülmüştür. Bu çerçevede 45 milyon Euro GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.- AYB, 2001 – 2003 döneminde Türkiye'ye toplam 450 milyon Euro tutarında yeni kredi paketi sağlamıştır.- Tüm aday ülkeler için AYB Katılım Öncesi Kredi Olanağı kapsamında 2000 – 2003 dönemi için toplam 8.5 milyar Euro kaynak ayrılmıştır. Bu kredi paketi “ilk gelen – ilk faydalanır” esası çerçevesinde tüm aday ülkelere kullanılacaktır. Projelerin kalitesi belirleyici unsurdur. Ancak Türkiye, kredi yeterlilik kriterlerini sağlayamadığından kamu projeleri için bu imkanı kullanamamaktadır (Karabacak, 2004, ss. 97-98).

1 milyar Euro tutarındaki Euro-Med Ortaklık Kredi Kolaylığı, 2001 yılı ortalarında onaylanarak AB ve Ortak Akdeniz ülkelerinin ilgi duyduğu ve aynı zamanda bölgesel bütünleşmeyi güçlendirecek projelere kaynak aktarılması için Türkiye'nin de içinde bulunduğu Barselona Ortaklık Sürecine dahil 12 Akdeniz ülkesinin kullanımına sunulmuştur (Şimşek, 2004, s. 84).

2004-2006 dönemi için Komisyon, 2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye'ye sağlanacak mali kaynakları artıracığını, mali yardımın 2004 yılında 250 milyon Euro, 2005'te 300 milyon Euro ve 2006 yılında 500 milyon Euro olmak üzere toplam 1050 milyon Euro olarak yapılmasını öngörmüştür (DTM, 2006).

AB Türkiye ye yapısal uyum yardımı kapsamında yardımda bulunmakta İlk ödemeyi 2000 yılında yaptığı 75 milyon Euroluk ikinci ödemeyi 2002 yılı sonunda onaylamıştır. Bu yardımlar IMF ve Dünya Bankası tarafından desteklenen ekonomik istikrar programlarında yer alan yapısal reformları desteklemek amacıyla AB ile

Türkiye arasında mevzuat uyumunu güçlendirmek ve katılım öncesi süreci hızlandırmayı hedeflemektedir (Karluk, 2005, ss. 619-620).

Helsinki sonrası dönemde, Türkiye – AB mali işbirliği çerçevesinde üstlenilen proje sayıları ve bu projelere AB’nden sağlanan hibe nitelikli mali kaynağın nitelik ve tutarları yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir:

2000 yılında, 3 proje için MEDA II kapsamında 176 milyon Euro, bir proje için Gümrük Birliği’nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Stratejisi kapsamında 13 milyon Euro ve yine bir proje için Akdeniz Ülkelerinde Rehabilitasyon programı kapsamında 20 milyon Euro olmak üzere toplam 5 adet proje için 209 milyon Euro,- 2001 yılında ise 14 proje için MEDA II kapsamında 167 milyon Euro, bir proje için Gümrük Birliği’nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Stratejisi kapsamında iki milyon Euro ve Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi için Avrupa Stratejisi kapsamında 45 milyon Euro olmak üzere toplam 15 adet proje için 214 milyon Euro sağlanmıştır (Karabacak, 2004, ss. 98-99). 2002-2004 döneminde katılım öncesi mali yardım kapsamında toplam 84 proje gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında toplam 18 proje geliştirilmiş olup proje paketi toplam tutarı 126 milyon Euro’dur. 2003 yılı proje paketi 28 projeden oluşmakta ve 144 milyon Euro tutarındadır. 2004 yılı proje paketinde ise 38 projeye 237,5 milyon Euro sağlanmıştır. Katılım öncesi mali yardım kapsamında oluşturulan toplam 84 projeye MEDA kapsamında yürütülen 33 projeyi de eklersek AB projelerinin toplam sayısı 117’ye ulaşır (Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Haber ve Yorum Bülteni, 2005, s. 46).

Bunun dışında adaylık dönemi yardımları ile ilişkilendirilebilecek Türkiye’nin katıldığı AB programları ve ajansları vardır. Aday ülkelerin ilgili AB programlarına ve ajanslarına katılmaları fikri üyelik öncesi stratejinin güçlendirilmesi çerçevesinde Gündem 2000 Raporu’nda (Temmuz 1997) ortaya atılmıştır. Amaç, aday ülkelerin AB politikaları ve işleyişi ile yakınlaşmasını sağlamak ve müktesebatı uygulamalarını kolaylaştırmaktır.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Çerçeve Yönetmelik uyarınca Türkiye’nin, AB program ve ajanslarına katılabilmek için AB tarafından verilen hibe yardımlarından bir bölümünü kullanabilmesi mümkündür. Türkiye’nin aday ülke statüsünde katıldığı AB programları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’nin Adaylık Döneminde Katıldığı AB Programları
6.Çerçeve Programı (2002 – 2006)
Socrates Eğitim (2000 – 2006)
Leonardo Da Vinci – Meslek İçi Eğitim (2000 – 2006)
Youth – Gençlere Yönelik Etkinlikler (2000 – 2006)
Şirket ve Girişimcilik (2001 – 2005)
Dijital İçerik (2001 – 2005)
İdareler Arası Karşılıklı Bilgi Değişimi (IDA) (2002 – 2004)
Kadın ve Erkek Eşitliği (2001 – 2005)
Ayrımcılıkla Mücadele (2001 – 2006)
Sosyal Dışlanmayla Mücadele (2001 – 2005)
İstihdam Alanında Teşvik Önlemleri (2001 – 2005)
Halk Sağlığı Eylem (2003 – 2008)
Gümrükler 2007 (2002 – 2007)
Vergilendirme (2002 – 2007)

Kaynak: İKV, 2004, ss. 11-12.

Aday ülkeler AB programlarının yanında AB ajanslarına da katılma hakkına sahiptir. Bu çerçevede aday ülke temsilcileri ile toplantılara, uzman gruplara ve benzeri ortak çalışmalara katılabileceklerdir. Aday ülkelerin Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'ne katılımını sağlamak üzere, AB Komisyonu'nun ilgili anlaşma müzakerelerini başlatması AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylanmıştır (19 Mart 2001). İlgili katılım anlaşmalarının imzalanması için müzakereler başlatılmıştır. Türkiye yukarıda tam listesi bulunan Topluluk Ajansları'ndan Avrupa Çevre Ajansı ve Uyuşturucular ve Uyuşturucu Bağımlılığı Gözlemevinin tam katılımcı üyesi bulunmaktadır (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2006).

4. AB'nin Türkiye'ye Yönelik Yapmış Olduğu Mali Yardımların Yeni Üye Ülkelerle Kıyaslanması

Türkiye bilindiği gibi Aralık 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde aday ülke olarak kabul edilmiştir. Zirvede çıkan karar ile Türkiye diğer aday ülkelerle eşit bir statüye kavuşturularak, eşit bir muameleye tabi tutulacak ve mali yardımlardan yine eşit olarak faydalanma imkanı bulacaktır (Eriş, 2000, s. 288). Ancak AB, Helsinki Zirvesi'nde aldığı bu karara rağmen aday ülkelere yönelik en önemli yardım mekanizması olan PHARE(piyasa ekonomisine geçiş), ISPA (çevre alt yapı desteği) ve SAPARD(tarımsal yapıların geliştirilmesine yönelik) programlarına Türkiye'yi dahil etmemiştir. Toplulukla ilişkileri sadece 1990'lı yıllarda başlamış ve 10 tanesi 2004 tarihinde üye olmuş ülkelere sağlanan mali yardımlarla Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar karşılaştırıldığında Türkiye'nin bu ülkelerin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Üstelik 40 yıl boyunca Türkiye'ye sağlanan bu hibe nitelikli toplam mali yardımların yarısından fazlası 1999 Helsinki Zirvesi'nde tanınan adaylık statüsünden sonra gerçekleşmiştir. Türkiye'ye yapılan bu hibe nitelikli mali yardımlar, nüfus dikkate alınarak değerlendirildiğinde çok daha belirgin bir farkın söz konusu olduğu görülmektedir (Yıldız ve Yardımcıoğlu, 2005, s. 100).

	DÖNEMİ	SAĞLANAN NET HİBE (Milyon Euro)	YIL BAŞINA (Milyon Euro)	NÜFUSU (Milyon)	KİŞİ BAŞINA (Euro)
Türkiye	1963-2005 (42 Yıl)	1,702	40	72	0,5
Yunanistan	1981 – 2005 (25 Yıl)	84,000	3,360	10,5	320
İspanya	1986-2005 (20 Yıl)	110,000	5,500	40	137
10 Yeni Ülke	1990-2005 (16 Yıl)	31,251	1,953	75	26,04
Romanya + Bulgaristan	1990-2005 (16 Yıl)	10,463	654	30	21,79

Kaynak: Bilici, 2005, s. 140

Tablo 3'de görüldüğü üzere, AB ile 40 yılı aşan bir geçmişe sahip olan Türkiye 1963 Ankara Anlaşması'ndan bu yana 1702 milyon Euro'luk çok düşük bir miktarda hibe yardımı almıştır. Kişi başına düşen hibe yardımı 0,5 Euro gibi çok düşük seviyede kalmıştır. Birliğin üye ülkelerinden Yunanistan ve İspanya'ya kişi başına sağlanan hibe yardımı sırasıyla 320 Euro ve 137 Euro olarak gerçekleşmiştir. AB ile ilişkileri 1990'lı

yıllarda başlayan 10 yeni MDAÜ'leri ise kişi başına 26,04 Euro hibe yardımı almıştır. Birliğe 1 Ocak 2007'de üye olan Romanya ve Bulgaristan'da kişi başına düşen hibe yardımı 21,79 Euro'dur. Türkiye, MDAÜ'lere göre AB ile ilişkileri çok eski tarihlere dayanmasına rağmen bu ülkelerle kıyaslanmayacak ölçüde hibe yardımı almıştır. Bunda 42 yıl boyunca ilişkilerin zaman zaman bazı dönemler soğumasının payı olsa da,(gerek Türkiye'de uygulanan ekonomi politikaları gereği, gerekse AB nin bakış açısı nedeniyle) Türkiye'nin uzun yıllar arka plana atıldığı bir gerçektir.

Belirtilen yıllar boyunca Türkiye'ye sağlanan yardımların dönemlemesine bakılacak olursa; 1963-1981 döneminde 75,1981-1995 döneminde sadece 3 milyon Euro hibe aldığı görülmekte,ancak gümrük birliği sonrası 1995-1999 döneminde hibe yardımının artarak 381 milyon Euro olduğu izlenmektedir.Helsinki sonrası dönemde ise 2000-2004 döneminde 943 milyon Euro sadece 2005 te ise 300 milyon Euro hibe alınması dikkat çekicidir.Kimi zaman uzun dönemde bile verilmeyen hibe yardım miktarı öyleki tek bir yıl için bile verilebilmektedir (Bilici, 2005, s.131).

Yunanistan'ın 1981 den bu yana, İspanya'nın 1986 dan bu yana aldıkları mali yardımlar sırası ile 84 ve 110 milyon Euro'yu bulmuştur. İki ülkenin AYB kaynaklarından sağladıkları kredilerin tutarları da bu miktarlara yakındır,Günümüzde İspanya ve Yunanistan Avrupa Toplulukları bütçesi kaynaklarından yıllık sırayla 3,5 ve 9 milyar Euro yakın net hibe geliri sağlamaktadırlar(Bilici, 2005, s.132). İspanya'nın ve Yunanistan'ın bugünkü ekonomik refah seviyelerini yakalamalarındaki itici güç AB'nin yaptığı mali yardımlardır.

Türkiye 1963 den sonraki 35 yıl içinde 752 milyon ECU'su AYB dan 75 milyon ECU'su topluluk bütçesinden olmak üzere toplam 827 milyon ECU'luk mali yardım almıştır. Katılma sonrası dönemde (1981-1992)Yunanistan'a 28,6 milyar, İspanya ya (1986-1992) 42,5 milyar, Portekiz'e (1986-1992)14,2 milyar ECU tutarında kaynak aktarılmıştır.Tam üyelik öncesi dönemde sırasıyla bu ülkelere 2,4 milyar, 1,6 milyar ve 1,3 milyar ECU tutarında kaynak aktarılmıştır.Bu üç AB üyesi kişi başına düşen milli gelir hesapları açısından Türkiye ile karşılaştırılabilir ülkelerdir.Bu üç ülkeden kişi başına yardım tutarı olarak en fazla yararlanan ülke %4,23 ile Yunanistan %2,14 ile Portekiz,%1,40 oranı ile ispanya gelmektedir. Buna göre Türkiye'nin elde ettiği mali katkı ise oldukça düşüktür (Karluk, 2005, s.610).

Türkiye 40 yıl boyunca aldığı mali yardımlar açısından 1990 yılından itibaren yardım almaya başlayan bu ülkelerin oldukça gerisinde kalmaktadır.Makro ekonomik verileri itibariyle Türkiye nin gerisinde yer alan yeni üye ülkeler yapılan mali yardımlar sayesinde AB normlarına hızla uyum göstererek tam üye olabilmişlerdir.Bundan sonrada tam üyeliğin verdiği güçle söz sahibi olarak daha fazla mali yardım alabileceklerdir.Yine aynı şekilde 2007 de üye olan Romanya ve Bulgaristan 'a da tarım ,yapısal eylemler iç politikalar ve idari harcamalar başlıkları altında 2007-2009 aralığı içinde 9,055 milyon Euro şeklinde net ödeme tahmini yapılmaktadır (Bilici, 2005, s.134).

Tablo 4. 1990 – 2002 Döneminde AYB’ndan Genişlemeye Ayrılmış Krediler								
	1990-1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1990-2002*
Estonya	93	20	-	25	42	35	-	215
Letonya	31	20	44	98	10	5	-	208
Litvanya	201	7	40	84	10	55	-	397
Polonya	1406	355	715	347	941	1.144	-	4.908
Çek Cumhuriyeti	917	540	270	270	385	390	155	2.927
Slovakya	352	262	51	270	242	79	-	1.256
Macaristan	872	35	375	170	240	483	-	2.175
Romanya	808	142	435	395	853	40	333	3.006
Slovenya	150	45	140	375	65	223	-	998
Bulgaristan	266	60	225	128	160	130	-	969
TOPLAM	5.096	1.486	2.295	2.162	2.948	2.584	488	17.059
Güney Kıbrıs	-	55	80	200	-	50	-	385
Malta	-	3	-	-	-	25	-	28
TOPLAM	5.096	1.544	2.375	2.362	2.948	2.659	488	17.472
Türkiye	340	95	32	90	575	370	90	1.592
GENEL TOPLAM	5.446	1.639	2.407	2.452	3.523	3.029	578	19.064

*1 Haziran 2002 tarihi itibarıyla Kaynak: AB Genel Sekreterliği, 2006

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere AYB’nin genişleme sürecine ayrılmış kredileri açısından da Türkiye ile AB’ne yeni üyeleri arasında bir karşılaştırma yapılabilir. Tabloda, 1990 – 2002 döneminde, AYB tarafından sağlanan kredi miktarları görülmektedir. Türkiye bu dönemde toplam 1592 milyon Euro kredi kullanmıştır. AYB’den Toplulukla ilişkisinin başlamasından 2002 yılına kadar Türkiye’ye sağlanan 1592 milyon Euro’luk kredi yardımı % 8,3’e karşılık gelmektedir. Bu oran, 1990–2002 döneminde Polonya, (% 25,7), Romanya (% 15,7) ve Çek Cumhuriyeti’ne (% 15,3) sağlanan kredi miktarının gerisinde kalmaktadır.

AB’nin üçüncü ülkelere yönelik yaptığı mali yardımlar toplu halde aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 5. AB’nin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları (Milyon Euro)				
ÜLKE	DÖNEMİ	HİBE	KREDİ	TOPLAM
Afrika, Kar. ve Pasifik Ülkeleri	1964 – 1999	33.375	6.012	39.587
	2000 - 2006-	13.500	1.700	15.200
	Genel Toplam	47.075	7.712	54.787
Merkez.ve Doğu Avrupa Ülkeleri	1999 – 2003	20.980	17.000	37.980
Merkezi ve Doğu Avr.Ülkeleri (10 ülke)	2004 – 2006	37.567	-	37.567
AKDENİZ (TÜRKİYE)	1995 – 1999	4.314	-	4.314
	2000 – 2006	5.350	7.400	12.750
	Genel Toplam	9.664	7.400	17.064
Bağımsız Devl.Top.	1991 – 1999	4.220	-	4.220
ASYA	1976 – 1991	3.200	-	3.200
	1996 – 2001	500	-	500
LATİN AMERİKA	1996 – 2000	1.076	-	1.076

Kaynak: Bilici, 2004, s. 105

Tablo 5’de görüleceği üzere 1999 – 2006 dönemi için; Türkiye’yi de kapsayan Akdeniz ülkelerine toplam 17.064 milyon Euro, (üçüncü ülkelere yönelik toplam

yardımların % 10,9'u), aynı dönem için aday ülkeler olarak nitelendirilen MDAÜ'lere de toplam 75.547 milyon Euro tutarında bir kaynak ayrılmıştır (% 48,3). AB, AKP ülkelerine 54.787 milyon Euro kaynak ayırmıştır. (% 35). Yeni üye olmuş MDAÜ ne sağlanan yardımlar kısa sürede verilmişken, diğer ülke gruplarına yönelik mali yardımlar daha uzun sürece yayılmasına rağmen aynı tutarı yakalamaktan ziyade ,bir hayli gerisinde kalmıştır.En az mali kaynak ayrılan ülke grubu % 06'lık oranla Latin Amerika ülkeleri olmuştur.

5. Sonuç

Türkiye müzakerelerin sonunda yapması gereken bir uygulamayı müzakereler başlamadan yapmış tam üye olmadan gümrük birliğini gerçekleştiren tek aday ülke olmuştur.Bu yüzden büyük oranda vergi kaybına uğramıştır.Bu kaybı gidermek için yapılan mali yardımlar ise oldukça yetersiz kalmıştır. Türkiye, aday ülkelerin ilk kez 1990 yılından itibaren yıllarca yararlanmaya başladığı PHARE (Polonya ve Macaristan Ekonomilerinin Yeniden Yapılanmasına Yönelik Destek Programı) yardımlarından yararlanamamış, bu program bütçesinin dışında tutulmuştur. Türkiye, ayrıca 2000 – 2006 yılları arasında aday ülkeleri tam üyeliğe hazırlamak için çevre ve ulaştırma alanında yardım sağlanmasını öngören ISPA ve tarımsal kalkınmayı öngören SAPARD programının da bütçesi dışında tutulmuştur.

Türkiye-AB mali işbirliğinde, Türkiye, Helsinki öncesi veya sonrası dönemde alması beklenen yardımları alamamıştır.Diğer aday ülkelerin aldığı yardımlarla karşılaştırma yapılamayacak düzeyde düşük yardımlar alan Türkiye'nin ayrı bir uygulamaya tabi tutulduğunun düşünülmesi kaçınılmazdır. Yüklü mali yardım alan ülkelerin bugünkü ekonomik seviyeye ulaşmalarında bu yardımların çok büyük katkıları olduğu gözardı edilemez. AB'ne tam üyelik sonrası ekonomik gelişme gösteren ülkeler göz önüne alındığında tam üyeliğin önemi Türkiye için daha net anlaşılacaktır. Türkiye'nin tam üye olması durumunda sağlayacağı yararlar sadece ekonomik açıdan değil, sosyal ve siyasi açıdan da düşünülmelidir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tam üyeliği durumunda AB'nin , kısa sürede Türkiye'ye çok yüksek miktarlarda kaynak aktarması gerekecektir. Bu durum, üye ülkelerin bütçeye daha fazla katkı yapması anlamına geleceğinden Türkiye'nin üyeliğini zorlaştırıcı bir etki yapmaktadır.

Türkiye-AB ilişkiler süreci dikkate alındığında kişi başına 0.5 olan yardım tutarı 2005 yılında 4,1 Euroya çıkmıştır.Bu rakamın diğer aday ülkelerle karşılaştırılması durumunda çok düşük kaldığı görülmektedir. Bu durum yola çıkış felsefesi karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma olan AB nin temel ilkelerine aykırıdır. Mali yardım miktarının belirlenmesinde en önemli kıstas kişi başına düşen milli gelir seviyeleri iken, bu bağlamda Türkiye ye yapılan mali yardımlar yeni üye olan Romanya ve Bulgaristan'ın gerisinde kalmamalıdır,aksi takdirde bu büyük bir haksızlığın varlığına işaret etmektedir.Bu alınacak yardımların mevzuat uyumlaştırması çalışmalarını hızlandırmak açısından çok önemli olduğu düşünülürse,daha önce adaylık sürecinde bulunan diğer aynı ekonomik yapıdaki ülkelere yapılan yardım miktarının AB den beklenmesi kaçınılmazdır.

6 ekim 2004 tarihinde yayınlanan 3 komisyon raporuna göre,mali yardım konusunda ayrıntılı değerlendirmeler yapılmıştır.2007 yılından itibaren uygulanmak üzere yardımlar Türkiye'nin olası üyeliğine yönelik olarak hazırlanacak, Katılım ortaklığı belgesinde yer alacak öncelikler dikkate alınarak kullanılacaktır.Komisyon 2007-2013 dönemi Türkiye ye yönelik mali yardımların artırılmasını içeren öneriyi

konseyin onayına sunacaktır.2015 de Türkiye'nin üye olması durumunda 2014 ten sonra AB mali çerçevesi içinde yer alabilecektir,çünkü halen 2007-2013 mali planı üzerinde tartışılmaktadır.Yapısal ve uyum fonlarından yapılacak yardım Türkiye'nin her yıl reel anlamda %4-5 büyüyeceği varsayımıyla 5,6 milyar Euro'ya ulaşacağı hesaplanmaktadır.Aslında Türkiye'nin alacağı yardım miktarları gerek ekonomik ve sosyal göstergeler gerekse yapılan pazarlıklara bağlı olarak oluşacaktır.

Türkiye'nin, ortaya konan birkaç senaryoya göre tam üye olması durumunda AB'den yüksek oranlarda mali yardım alması söz konusu olacaktır. Fakat tam üyeliğin henüz dışında yer alan Türkiye, AB'nin tam üyelerine sağladığı bu yardımlardan faydalanamadığı için mali açıdan büyük kayıplara uğramaktadır.

AB den beklenen tam üyeliğe kadar Türkiye'ye yönelik ayrımcı bir politika izlemeden diğer aday ülkelere uyguladığı süreçten Türkiye'yi geçirmesi ve gerekli yardımları yapmasıdır.Türkiye açısından ise: Türkiye'nin katılıma hazırlanması için bir bölgesel kalkınma politikası oluşturması, AB'ye ekonomik ve sosyal açıdan uyum sağlayabilmesi için gerekli kurumsal ve yasal düzenlemeleri hızla oluşturması, özellikle dış politikasında kararlı ve acil önlemleri alması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Bayraktar, Fulya. (2002) AB'nin Bölgesel Kalkınma Politikası ve Bu Politikanın Aday Ülke Olarak Türkiye Açısından Anlam ve Önemi. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Genel Araştırmalar - Araştırma Müdürlüğü Yayınları,
- Bilici, Nurettin.(1997) AB Mali Yardımları ve Türkiye. Ankara: Akçağ Yayınları,
- Bilici, Nurettin.(2004) Türkiye – AB İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme). Ankara: Seçkin Yayınları,
- Bilici, Nurettin.(2005.) Türkiye – AB İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme). 2. Basım. Ankara: Seçkin Yayınları,
- Çadircioğlu, Turhan.(1973.) Avrupa Yatırım Bankası Faaliyetleri ve Türkiye. Ankara: Maliye Tetkik Kurulu Yayınları,
- DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü.(2003.) Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi (14 Nisan 2003 Tarihinde AB Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin). Ankara,
- Dış Ticaret Müsteşarlığı AB Genel Müdürlüğü ve TOBB.(2002)AB ve Türkiye. 5. Basım. Ankara,
- Dura, Cihan ve Hayriye Atik.(2003) AB Gümrük Birliği ve Türkiye. Genişletilmiş 2. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,
- Erkman, Kaan.(1995) AB'nin Mali Mekanizması ve Türkiye AB Mali İlişkileri. Ankara: DTM Yayınları.
- European Commission.(2000) The Budget of The European Union: How is Your Money Spent?. Luxembourg: Office for Official Publications of The European Communities,
- Gençkol, Metin.(2003) AB Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye. Ankara: DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Uyum Dairesi Başkanlığı Yayınları,
- İktisadi Kalkınma Vakfı.(2001) AB Program ve Ajanslarına Aday Ülke Statüsüyle Türkiye'nin Katılımı. İstanbul,
- İktisadi Kalkınma Vakfı.(2004) Türkiye'ye Yönelik AB Fonları ve Kullanım Koşulları. İstanbul,
- Karabacak, Hakan.(2004) Türkiye – AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği ve Proje Yönetimi Yaklaşımı. Ankara: Ayrıntı Basımevi,
- Karluk, Rıdvan.(2003) AB ve Türkiye. 7. Basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım,
- Karluk, Rıdvan.(2005) AB ve Türkiye, 8. Basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım,
- Kurşunlu, Elif.(2004) AB Müktesebatının Uygulanması Çerçevesinde İdari Kapasite. Ankara: AB Genel Sekreterliği Ulusal Program Dairesi Yayınları,
- Kuruç, Bilsay.(1975) Avrupa Topluluğu Nedir?. Ankara: Avrupa Topluluğu Yayınları,
- Sakal, Mustafa ve Hakan Ay.(2004) “AB’nde Yapısal Fonlar ve Mali Yardımlar”, Turgay Berksoy ve A.Kadir Işık (Ed.). AB Üzerine Yazılar içinde. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını,

- Şahin, Ragıp.(1998) AB Bütçesi – Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeliği. Ankara: DPT AB ile İlişkiler Müdürlüğü Yayınları,
- Şen, Zelal.(2004) Türkiye'nin AB Adaylığı ve Katılım Öncesi Strateji Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi. Ankara: AB Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali Konular Dairesi Başkanlığı Yayınları,
- Üstünkaya, Feza.(1996) AB'nin Bölgesel Mali Yardım Programı: Akdeniz Programı (MEDA) 1995 - 1999, (Yapısı, İlkeleri ve İşleyişi). Ankara: Hazine Müsteşarlığı Yayınları,
- Süreli Yayınlar
- Eriş, Meral Gezgin.(2000) “Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'nin AB'ne Entegrasyonu”. Yeni Türkiye. Sayı. 35, Kasım-Aralık ss. 283-292.
- Ferik, Bülent.(2004) “AB Devlet Yardımları Politikası ve Türkiye'de Devlet Yardımı Uygulamaları”. Dış Ticaret Dergisi. Sayı. 31, ss. 3-16.
- Güvenç, Müge Hayriye.(2007) “AB Bütçesi”. Maliye Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Bülteni. Sayı. 2, Mart, ss. 9-10.
- Kaplan, Baturalp.(2002) “Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği Süreci”. Türkiye ve Siyaset Dergisi. Mayıs- Haziran ss. 22-30.
- Karabacak, Hakan.(2004) “AB Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği”. Maliye Dergisi. Sayı. 146, Mayıs – Aralık , ss. 69-106.
- Oralalp, Füsün.(2001) “AB Bölgesel Kalkınma Politikaları”. GAP Dergisi. Sayı. 15 ss. 10-13.
- Ormanoğlu, Burhan.(2005) “AB Öncesi Mali Yardımları Kapsamında Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi“. Bütçe Dünyası Dergisi. Sayı. 23. Sonbahar , ss. 14-17.
- Süngü, Serdar.(2004) “AB Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”. Sayıştay Dergisi. Sayı. 54, Temmuz - Eylül , ss. 54-111.
- Şimşek, Mevlüdiye.(2004) “AB'nin Finansal Açısından Türkiye'ye Yönelik Hibe Faaliyetleri ve Bir Karşılaştırma”. Finans – Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi. Sayı. 480, Mart , ss. 84-91.
- Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Haber ve Yorum Bülteni.(2005) “Türkiye-AB Mali İlişkileri ve AB Yardımları”. Sayı. 17, Haziran , ss. 43-47.
- Yıldız, Habib ve Fatih Yardımcıoğlu. “Türkiye'ye Yönelik AB Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması”,(2005) Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt. 6, Sayı. 2, , ss. 75-106.

Diğer Yayınlar

- AB Genel Sekreterliği. Twinning, www.abgs.gov.tr (10 Ekim 2006).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. AB–Türkiye Mali İlişkileri. <http://www.deltur.cec.eu.int> (17 Şubat 2006).
- Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. Adaylık Sonrasındaki Katılım Sonrası Yardımlar. <http://www.deltur.cec.eu.int> (25 Aralık 2006).
- DTM. Türkiye-AB Mali İlişkileri, <http://www.dtm.gov.tr> (20 Nisan 2006).
- DTM. 2003 Yılı Türkiye İlerleme Raporu. <http://www.dtm.gov.tr> (19 Ocak 2006).

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 16, Sayı 2, 2007, s.147-168

European Commission. The European Social Fund, Employment and Human Resources Development Across The European Union 1994-1999. <http://ec.Europa.eu>. (10 Ocak 2007).

Official Journal of The European Union, Annual Reports Concerning The Financial Year 2000-2005, <http://eur-lex.Europa.eu> (26 Aralık 2006).

AYB Yıllık Raporları.

DPT. (2000) Türkiye - AB İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara,